

УДК 65.015.25

Р.Г. МАЙСТРО, канд.екон.наук, доц., НТУ «ХПІ»;
Ю.С. ЩЕРБАК, магістрант, НТУ «ХПІ»

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ

Досліджено теоретичні основи поняття «ефективність» та його суті, здійснено аналіз визначення поняття «ефективності» та «ефективності роботи підприємства» різними авторами, досліджено напрями підвищення ефективності діяльності підприємства, системи оцінки ефективності роботи підприємства та основні підходи до визначення ефективності організацій.

Ключові слова: ефект, ефективність, ефективність виробництва, економічна ефективність, продуктивність, підприємство.

Вступ. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від вітчизняних підприємств активних дій з підвищення ефективності їх функціонування.

Поняття «ефективність» використовується в багатьох сферах людської діяльності. Зацікавленість нею виникає на різних рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників держави. Оцінка ефективності виробничої діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретні технології та засоби забезпечення ефективного функціонування підприємств становлять особливий інтерес як для вчених, так і для економістів-практиків.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення поняття «ефективності» та його суті, здійснення аналізу визначення поняття «ефективності» різними авторами та системи оцінки ефективності роботи підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економіці ефективність посідає важливе місце серед актуальних проблем економічної науки і досить часто розглядається та досліджується провідними фахівцями. Вивченню та дослідженню даної категорії присвячено безліч наукових праць. Для отримання найбільш повного та змістовного визначення поняття «ефективності» було досліджено роботи Н. П. Івашенко, В.В.Ковальова, А.М. Турило, П.А. Орлова, В.І. Гончарова, Н.Н. Федорова та ін.

Основний матеріал досліджень. Проаналізувавши дослідження вище зазначених вчених, можна зробити висновок, що більшість авторів, які формулюють поняття ефективності, розуміють цю категорію як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання.

Термін “ефект” (від лат. Effectus – дія, результат) в широкому розумінні означає результат будь-якого процесу. Тому і ефект і результат можна розглядати як синоніми. Однак, як відмічають окремі автори, у деяких випадках ці терміни розмежовують. При цьому під умовним поняттям економічний результат мають на увазі загальний результат (зокрема, виручка, дохід), а під поняттям економічний ефект – чистий результат (зокрема, прибуток).

Ефективність на макроекономічному рівні — інтегрована економічна категорія, яка відображає виробничі відносини щодо економії сукупних витрат уречевленої та живої праці на отримання кінцевого позитивного результату. Економічний зміст ефективності полягає у збільшенні результату (ефекту) з одиниці витрат сукупної праці [9].

Більшість авторів, які формулюють поняття ефективності (таблиця 1), розуміють цю категорію як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання.

Таблиця 1 - Визначення поняття «ефективності» різними авторами

Автор(и), джерело	Точка зору
Іванієнко В. В. [2], Ковальов В. В., Волкова О. М. [4]	Економічна ефективність – відносний показник, що порівнює отриманий ефект з витратами чи ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту
Івашенко Н. П. [3]	Економічна ефективність – віддача у формі доходів різних ресурсів фірми, що знаходяться в її розпорядженні
Нусінов В. Я., Турило А. М., Темченко А. Г. [8]	Ефективність є результативність, тобто результат діяльності (ефект), який одержує суспільство, підприємство або окрема людина на одиницю використаних (чи застосованих) ресурсів
Лямець В. І., Тевяшев А. Д. [6]	Ефективність – це не просто властивість операції (процесу функціонування системи), що відбивається в її здатності давати певний ефект, а дієвість такої здатності, тобто результативність, співвіднесена з ресурсними витратами
Орлов П. А. [9]	Ефективність – співвідношення результату або ефекту будь-якої діяльності і витрат, пов'язаних з її виконанням. Причому це може бути як співвідношення результату і витрат, так і співвідношення витрат і результатів діяльності
Падерін І. Д. [11]	Сутність економічної ефективності підприємства полягає в економії всіх питомих витрат на виробництво продукції, що визначає його дохідність
Сурмін Ю. П. [13]	Ефективність – показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей
Федулова Л. І. [15]	Економічна ефективність – такий стан справ, за якого неможливо здійснити жодної зміни, яка більш повно задовольняє бажання однієї людини, не перешкоджаючи задоволенню бажань іншої людини

Термін “ефективність” використовується в різних сферах діяльності. З огляду на

це за окремими ознаками розрізняють декілька видів ефективності, кожний з яких має свої особливості. У науковій літературі, в основному, мають місце [2]:

- Економічна ефективність;
- Соціальна ефективність;
- Екологічна ефективність.

Таблиця 2 - Визначення поняття «ефективності діяльності підприємства» різними авторами

Автор(и), джерело	Точка зору
Белый А. П., Лисенко Ю. Г., Мадих А. А., Макаров К. Г. [5]	Ефективність функціонування підприємства - відношення обсягу виходів підприємства до обсягу входів, які виміряні в сумірних одиницях
Гончаров В. І. [1]	Ефективність діяльності підприємства визначається ступенем раціонального використання ресурсів, навичок і застосовуваної технології, а також зусиль підприємства для виробництва продукції та послуг при задоволенні конкретного ринкового попиту
Іващенко Н. П. [3]	Ефективна діяльність припускає отримання максимального результату за рахунок наявних ресурсів або отримання певного результату з мінімальними витратами ресурсів
Мейер, М. В. [7]	Ефективність бізнесу – це величина доходів, що генеруються бізнес-процесами компанії за вирахуванням витрат, необхідних для їх здійснення
Осипов В. І. [10]	Ефективність (результативність) діяльності підприємства – виражає величину ефекту на одиницю витрат; відповідно до показників ефекту розрізняється два види ефективності діяльності підприємства: продуктивність і прибутковість (рентабельність)
Покропивний С. Ф. [12]	Ефективність виробництва (діяльності підприємства, продуктивності системи) – це комплексне відображення кінцевих результатів використання засобів виробництва і робочої сили (працівників) за певний проміжок часу
Федорова Н. Н. [14]	Ефективність виробничої організації визначається її здатністю адаптуватися до зовнішніх умов функціонування, зберігаючи себе при цьому як цілісне утворення

Економічна ефективність – зниження матеріаломісткості, фондомісткості, трудомісткості продукції, зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції тощо.

Соціальна ефективність – це збільшення кількості нових робочих місць, рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці, скорочення тривалості робочого тижня тощо.

Екологічна ефективність – це відносини людини з навколишнім середовищем.

Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку).

Поняття "ефективність" вживають в різних аспектах: як ефективність капітальних вкладень, ефективність вдосконалення технологічних процесів,

ефективність раціоналізації виробництва.

Ефективність діяльності підприємства — це категорія, яка виражає відповідність результатів і витрат підприємства цілям діяльності та інтересам власників.

Визначення поняття «ефективності діяльності підприємства» різними авторами надано у таблиці 2.

Можна виділити декілька основних підходів до визначення ефективності організацій [5].

1 Розуміння ефективності як ступеня досягнення цілей організації. В цьому випадку важливе визнання динамічності цілей і відмінності між офіційними та оперативними цілями організації. Такий підхід є коректним, якщо організаційні цілі конкретні, охоплюють широкий спектр діяльності організації та піддаються вимірюванню.

2 Розуміння ефективності як здатності організацій використовувати середовище з метою придбання рідкісних ресурсів. Одним із основних аспектів цієї концепції є взаємозалежність між організацією і зовнішнім середовищем організації як форми обміну певними ресурсами. На відміну від вимоги "максимізації", що висувається в інших підходах, ця методологія припускає "оптимізувати" використання зовнішнього середовища.

3 Розуміння ефективності як здатності організації досягати максимальні результати за фіксованих витрат або здатності мінімізувати витрати досягнувши необхідних результатів.

4 Розуміння ефективності як здатності до досягнення мети на основі гарних внутрішніх характеристик. На думку прихильників цього підходу, ефективна організаційна структура підсилює задоволеність, відчуття гарантованості і контроль персоналу над діяльністю організації. Основний недолік цієї концепції — надмірна увага до засобів досягнення мети на шкоду оцінці результатів.

5. Розуміння ефективності як ступеня задоволеності населення організацією та її продуктом. Названий підхід можна застосовувати до ситуації, коли потужні групи осіб поза організацією здатні чинити істотний вплив на її функціонування.

Зіставлення запропонованих підходів з розумінням сутності ефективності свідчить про багатозначність цього поняття. Загальним для всіх визначень є уявлення про ефективність як про здатність системи до досягнення мети, якою виступає задоволення інтересів споживачів, оптимальне використання зовнішнього середовища, підвищення економічності, результативності організації.

Результати досліджень. Якщо використовувати викладені положення як вихідні під час визначення сутності ефективності, то можна зробити висновок, що діяльність організації може бути визнана ефективною за умови виконання таких умов:

– цілі в кожен певний момент часу розглядаються як тимчасові, рухомі, похідні від вимог, що висуваються з боку як суспільства, так і самої організації;

- зміст цілей відповідає сутнісним характеристикам організації та відображає зовнішні та внутрішні умови функціонування організації;
- визначені цілі успішно досягнуті: досягнення цілей виправдане засобами, що витрачаються, необхідне співвідношення витрат і результатів діяльності виконане;
- для досягнення цілей використані визнані, схвалені суспільством засоби; необхідність цієї умови визначається соціально-економічною природою системи організації; її виконання дає змогу уникнути додаткових витрат, пов'язаних з соціальною реабілітацією робіт, що проводяться.

Виходячи з цих положень, можна сформулювати таке визначення. Ефективність діяльності організації — це її властивість, пов'язана зі здатністю організації формувати свої цілі з урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов функціонування та досягати поставлених цілей шляхом використання соціально схвалених засобів за встановленого співвідношення витрат і результатів.

Отже, поняття ефективність функціонування підприємства – це комплексна характеристика, яка відображає ступінь використання ресурсних витрат, спроможність досягати поставлених цілей та здатність до стійкої життєдіяльності у конкурентному ринковому середовищі. Вона показує ступінь використання трудових, матеріальних, фінансових, природних та інших ресурсів, ступінь забезпечення позитивного результату (ефекту) господарювання в умовах конкурентного ринку та досягнення запланованих результатів з точки зору поставлених перед системою чи її елементами цілей.

Висновки. Отже, проблема визначення економічної ефективності діяльності підприємства та пошуку шляхів її підвищення є складною і такою, що важко формалізується та пов'язана з визначенням відповідного критерію ефективності і формуванням системи показників. Адже будь-яке підприємство – це складна система, яку важко спростити, не втративши при цьому її суттєвих характеристик.

Список літератури: 1 *Гончаров В.И.* Менеджмент: Учеб. пособие. – Мн.: Мисанта, 2003. – 624 с. 2 *Иващенко Н.П.* Экономика фирмы: Учебник. – М.: ИНФРА, 2006. – 528 с. 3 *Ковалев В.В., Волкова О.Н.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – М.: ПБОЮЛ 2000. – 424 с. 4 Комплексные оценки в системе управления предприятием / *Бельй А.П., Лысенко Ю.Г., Мадых А.А. и др.*; Под общ. ред. Ю.Г. Лысенко. – Донецк: ООО «Юго-Восток», Лтд», 2003. – 120 с. 5 *Лямец В.Л., Тевяшев А.Д.* Системний аналіз. Вступний курс. – 2-е вид., перероб. та допов. – Х.: ХНУРЕ, 2004. – 448 с. 6 *Мейер, Маршал В.* Оценка эффективности бизнеса: Пер. с англ. А.О. Корсунский. – М.: ООО «Вершина», 2004. – 272 с. 7 *Нусинов В.Я., Турило А.М., Темченко А.Г.* Экономический анализ деятельности предприятий и объединений в промышленности: Учеб. пособие. –Кривой Рог: Минерал, 1999. – 172 с. 8 *Орлов П.А.* Экономика предприятия: Учеб. пособие. – Х.: РИО ХГЭУ, 2000. –401 с. 9 *Осинов В.І.* Економіка підприємства: Підручник. – О.: Маяк, 2005. – 724 с. 10 *Падерин И.Д.* Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия // Вісник Академії економічних наук України. – 2003. – №1. – С. 89–95. 11 *Покропивний С.Ф.* Економіка підприємства: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. –608 с. 12 *Сурмин Ю.П.* Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. –К.: МАУП, 2003. –368 с. 13 *Федорова Н.Н.* Организационная структура управления предприятием: Учеб. пособие. – М.: ТК Велби, 2003. – 256 с. 14 *Федулова Л.І.* Менеджмент організацій:

Підручник. – К.: Либідь, 2003. – 448 с. **15 Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С.** Методика фінансового аналізу. – М.: ИНФРА–М, 1996. – 176 с.

Bibliography (transliterated): **1.** Goncharov V.I. *Menedzhment*: Ucheb. posobie. – Mn.: Misanta, 2003. – 624 s. **2** Ivashhenko N.P. *Jekonomika firmy*: Uchebnik. – M.: INFRA, 2006. – 528 s. **3** Kovalev V.V., Volkova O.N. *Analiz hozhajstvennoj dejatel'nosti predprijatija*. – M.: PBOJuL 2000. – 424 s. **4** *Kompleksnye ocenki v sisteme upravlenija predprijatiem* / Belyj A.P., Lysenko Ju.G., Madyh A.A. i dr.; Pod obshh. red. Ju.G. Lysenko. – Doneck: OOO «Jugo-Vostok», Ltd», 2003. – 120 s. **5** Ljamec' V.I., Tevjashev A.D. *Sistemnij analiz. Vstupnij kurs*. – 2-e vid., pererob. ta dopov. – H.: HNURE, 2004. – 448 s. **6** Mejer, Marshal V. *Ocenka jeffektivnosti biznesa*: Per. s angl. A.O. Korsunskij. – M.: OOO «Veršina», 2004. – 272 s. **7** Nusinov V.Ja., Turilo A.M., Temchenko A.G. *Jekonomicheskij analiz dejatel'nosti predprijatij i ob#edinenij v promyshlennosti*: Ucheb. posobie. – Krivoj Rog: Mineral, 1999. – 172 s. **8** Orlov P.A. *Jekonomika predprijatija*: Ucheb. posobie. – H.: RIO HGJeU, 2000. – 401 s. **9** Osipov V.I. *Jekonomika pidpriemstva*: Pidručnik. – O.: Majak, 2005. – 724 s. **10** Paderin I.D. *Nauchnye i praktičeskie aspekty povyšennija jekonomičeskoj jeffektivnosti sovremennoĝo predprijatija* // Visnik Akademii ekonomičnih nauk Ukraїni. – 2003. – №1. – S. 89–95. **11** Pokropivnij S.F. *Jekonomika pidpriemstva*: Pidručnik. – K.: KNEU, 2003. – 608 s. **12** Surmin Ju.P. *Teorija sistem i sistemnyj analiz*: Ucheb. posobie. – K.: MAUP, 2003. – 368 s. **13** Fedorova N.N. *Organizacionnaja struktura upravlenija predprijatiem*: Ucheb. posobie. – M.: TK Velbi, 2003. – 256 s. **14** Fedulova L.I. *Menedzhment organizacij*: Pidručnik. – K.: Libid', 2003. – 448 s. **15** Sheremet A.D., Sajfulin R.S. *Metodika finansovogo analiza*. – M.: INFRA–M, 1996. – 176 s.

Надійшла до редколегії 05.03.2014

УДК 334.716

Д.И. МАСЛЕННИКОВ, студент, НТУ «ХПИ»;
Л.С. ЛАРКА, канд. экон. наук, доц., НТУ «ХПИ»

СТОИМОСТЬ МИНУТЫ РАЗМЫШЛЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРИНЯТИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ РЕШЕНИЙ ПРИ АНТИКРИЗИСНОМ УПРАВЛЕНИИ

Определены основные причинные факторы воздействующие на организацию и вызывающие нарастание сбоев в производственной деятельности а также кризисных явлений, как на производственном, так и на административном уровнях организации. Приведена концептуальная схема протекания кризисных процессов в организации на всех этапах жизненного цикла организации. Разработана модель оценки эффекта от скорости принятия решений, лицом ответственным за принятие решений, в процессе оперативного управления хозяйственной деятельностью, а также сила и характер воздействия данного эффекта на такие ключевые показатели деятельности предприятия как прибыль и рентабельность.

Ключевые слова: кризис, антикризисное управление, хозяйственное решение, прибыльность, рентабельность

Вступление. В современном мире, с его динамично меняющейся экономической конъюнктурой и нестабильной политической обстановкой все чаще в последнее время возникает такое явление как кризис.

© Д.И. Масленников, Л.С. Ларка, 2014